

BENEDIKTINSKA I FRANJEVAČKA DUHOVNOST

Dva jubileja dvaju velikana Katoličke crkve — sv. Benedikta iz Nursije (c. 480.—547.) i sv. Franje iz Asiza (1182.—1226.) — potakla su stručnjake da još više prodube razna pitanja njihova djelovanja kao i njihovu međusobnu ovisnost. Ovim kratkim osvrtom nastojat ćemo nešto od toga iznijeti, ograničujući se na duhovnost kojom su ta dva duhovna genija obogatila kršćanski svijet i na njihovu međusobnu povezanost.

Nema, zapravo, bitne razlike u točki polaska i cilja dvaju Pravila. Sv. Franjo je poznavao život benediktinaca a iz Pravila sv. Benedikta uzimao je čak i pojedine misli i rečenice. Međutim, još je bitnije što ista riječ Božja zove, produhovljuje i prosvjetljuje oba Utemeljitelja kojima je isti cilj — kraljevstvo Božje. Ipak, postoje razlike u načinima ostvarenja tog cilja, što je uvjetovano različitim psihama Utemeljitelja i drukčijom duhovnom atmosferom u kojoj su oni živjeli i djelovali.

I. Benediktinska duhovnost

1. Glavna načela Benediktova Pravila

Sv. Benedikt je živio u rimskom svijetu koji se, doduše, raspadao ali je tradicija ostala još jaka ne samo kao nostalgija na prošlost nego je još uvijek bila duboko usađena u psihi umornog svijeta. Njegovo rodno mjesto — Nursija bilo je poslovično konzervativno i obitelj je bila još uvijek čvrst oslonac života. Svršivši u Rimu škole, tada još slabe, mogao se posvetiti javnoj službi kod »barbarskog« kralja Teodorika (413.—526.) i žrtvovati se sterilnoj djelotvornosti kao Kasiodor ili doživjeti tužnu sudbinu Boecija. Međutim, on se posvetio crkvenom pozivu kamo ga je vukao njegov mladenački odgoj. Shizma Laurentin, nakon smrti pape Anastazija (498.), odvela ga je iz Rima i Benedikt se povukao među anahorete. Tu je, uz poteškoće, došao do izražaja njegov duh pun strogosti i izvanredni smisao za red, planski rad ali obogaćen širinom duha. Benedikt je bio utjelovljeni Rimljanin, ne iz vremena Cicerona, nego Rimljanin kojeg su želje za vremenskom moći bile već mrtve i pretvorile se u želju za vježbanjem kršćanskih kreposti da bi se otupile strasti i počela izgrađivati kršćanska kultura na ruševinama antičkog svijeta.

Iz takvog svijeta koji je, usprkos propadanja, počivao na auktoritetu, niklo je »Pravilo« sv. Benedikta kao »posljednji veliki dar koji je rimski duh učinio za unapređenje srednjeg vijeka« (J. Lortz).

Pišući svoje Pravilo, Benedikt sebe naziva »ocem« koji govori »sinu«, »učiteljem« koji poučava »učenika«, »bratom« koji se obraća »bratu«. Naziv »otac« popraćen je, međutim, izrazom »pius« i uvijek je povezan s ljubavlju, »učitelj« sa strogošću uz kaznu, dok »brat« surađuje s »bratom« veseleći se pobjedom nad zlom i grijehom. Dok se »otac« i »učitelj« razlikuju položajem i vlašću od »sina« i »učenika«, »brat« je jednak s »bratom«. Ipak se »brat« i »bratstvo« više spominju u »Pravilu« nego »otac« i »učitelj«, iako sam Benedikt sebe naziva tako više puta. Sv. Franjo, naprotiv, ostaje uvijek na izrazu »brat«, i to »maleni brat Franjo«.

Stil Benediktova »Pravila« je impersonalan. Sva su pravila upućena monasima, opatu i ostalim službenicima. Život monaha u »Pravilu« se određuje do u tančine, dok sv. Franjo daje samo glavne opomene. Juridički osjećaj, prisutan kod Benedikta, ne postoji kod sv. Franje. Riječ Božja — osnovni čimbenik — ima kod Benedikta karakter poticaja, pouke, zakona, dok kod sv. Franje ona je »život braće«.

Kad je Benedikt osnovao svoju opatiju na Monte Cassinu, invazije barbara prošle su već Europom. Seoba naroda je bila završena i nastala je tišina nakon oluja. Novi narodi počeli su sređivati situaciju i stoga Benediktovo »Pravilo« pokazuje utjecaj novih kretanja od kojih Benedikt nije bježao. Njegove su opatije bile otvorene i njima što je značilo početak crkvenog utjecaja na nove europske snage, većinom zadobijene arijevsom sektom. Na to smirenje nakon oluja, u kojima se utapao stari svijet, pokazuje odredba »stabilitas loci« — ne nestalni pustinjački život, nego vezan uz jedan samostan, na istom mjestu i pod vlašću istog opata. Taj je život točno određen dnevnim redom, zanimljivim ali potpuno protivnim našem današnjem:

LJETNI ORARIJ (solsticij lipnja):

- 2,00 buđenje, vigilija (matutin);
- 3,30 služba zornice (laude),
interval, moguće razmatranje;
- 4,30 molitva prvog časa, ručni rad;
- 9,00 molitva trećeg časa, čitanje;
- 11,30 molitva šestog časa, ručak i odmor;
- 14,00 molitva devetog časa, ručni rad;
- 18,00 večernja, večera, zajedničko čitanje, večerje
(kompletonij);
- 19,30 odmor.

ZIMSKI ORARIJ (solsticij prosinca):

- 2,30 buđenje, vigilija (matutin), razmatranje;
- 5,30 služba zornice (laude), čitanje;

- 7,30 molitva prvog časa, čitanje;
- 9,00 molitva trećeg časa, čitanje;
- 12,00 molitva šestog časa, ručni rad;
- 14,00 molitva devetog časa, ručak, čitanje;
- 16,30 večernja, kratki interval, zajedničko čitanje, večerje (kompletorij);
- 17,30 odmor.

Taj do u tančine organizirani način života benediktinaca usmjeren je prema duhovnom savršenstvu. Monasi su »militia« ili »Schola Dominici servitii« — ne u značenju »škole« jer taj izraz u nižem latinskom jeziku značio je četuju, a tako se zvala vojska carske palače. Monasi su stoga danju i noću u službi nebeskog Kralja. Iako je to veoma slično cilju života anahoreta, ipak se u potpunosti suprotstavlja neorganiziranim i lutajućim monasima koje je, osobito sarabaite i *gimovage*, Benedikt napao strogim riječima: »Bolje je šutjeti nego govoriti o bijednom ponašanju svih tih« (1,12). Stoga je Benedikt uveo »*stabilitas loci*« na što se i danas benediktinci zavjetuju nakon godine kušnje — novicijata.

Benedikt je pojedinca potpuno podložio vlasti opata. O njemu kao Kristovu predstavniku sve zavisi. Time je zajednica bila produžetak rimske obitelji u kojoj je pater familias imao svu vlast, a od koje se razvila rimska državna misao. Sv. Augustin je tvrdio kako svaka vlast, pa i državna, potječe od obiteljske i od očeva auktoriteta.

Iako je u »Pravilu« opat potpuni gospodar monaha, ipak je »pius pater« — više od gospodara, dobri otac. Između ostalih riječi opatu su upućene ove opomene: »Nek mrzi zlo, a ljubi braću. Kad mora opominjati, valja da to čini mudro, ne pretjerano, da previše stružeći rđu ne razbije posudu. Nek stalno promatra svoje slabosti i razmišlja o tome da napuknutu trsku ne smije do kraja slomiti. Time ne želimo reći da dopusti neka se šire mane, već nek ih iskorjenjuje, kako smo već kazali, razbomito i ljubezno, kako kome odgovara. Nastojat će da ga više ljube nego da ga se boje« (64, 11—15). Benediktov ideal bila je toplina obiteljske zajednice koja se u vrijeme seoba rušila. Stoga opat mora prvenstveno dobro zapovijedati. Njegova brižljivost mora biti prije auktoriteta, »*non tam praeesse quam prodesse*« — što je naglasio sv. Augustin u »*De civitate Dei*« (XIX, c. 14—15).

Cijeli se život benediktinca sastoji od molitve, čitanja i rada u opatiji. Rad je izvor prehrane monaha i s drugim izvorima, darovima i prodajom proizvoda, osiguravala se ekonomska autarhija opatije koja zatvorenom ekonomijom postaje grad u malom. Cilj, međutim, ekonomije nije akumulacija dobara nego osiguranje sredstava da bi se što bolje opsluživalo »Pravilo«. Slično i kazneni postupak štiti je vršenje »Pravila« S njim se tražio popravak a ne kažnjavanje prestupnika.

Uopće, više se osigurava cenobitski život nego dijalog sa svijetom, jer benediktinac ostaje uvijek u krugu svoje opatije, obučen prema vremenu i mjestu, prvotno kao seljak a tek kasnije dolazi određeni oblik i boja haljina.

2. Karakteristike benediktinske duhovnosti

Duhovna struktura benediktinaca nije akademska niti teoretska. Ona usmjeruje monaha na praktični život. Glavna su joj počela: poniznost, posluš, šutljivost, molitva i »dobra« revnost.

Sva ta počela usko su povezana i ne mogu se odijeliti jer tek zajedno sačinjavaju pravog monaha. Ipak početak i završetak svega jest poniznost. Stoga je 7. poglavlje »O poniznosti« najduže u »Pravilu« i ta se krepost najviše u njemu spominje, pedesetak puta. Poniznost, zapravo, prožima svu duhovnot i sve monaške kreposti. Ona ide od straha Božjega da bi se ponizni monah stalno sjećao Božjih zapovijedi i slijedio Gospodnji glas, slijepo se podložio posluhu, podnosio i nepravde, priznao opatu bez zatajivanja zle misli, bio zadovoljan s najmanjim, smatrao se najnevrednijim, radio samo ono na što ga potiče »Pravilo«, obuzdavao svoj jezik, bio spor na smijeh, krotko govorio i bio uvijek iskreno ponizan u duši. Tek tada će »dospjeti do one Božje ljubavi koja, kad je savršena, izgoni strah«.

Posluš je kod Benedikta nadahnut Kristovim posluhom Ocu a ostvaruje se preko opata. Njime se osigurava nutarnje djelovanje i sklad zajednice, čuva hijerarhijski red opatije. Šutnjom, prihvaćenom od cenobita, nastojalo se boriti protiv strasti, jer »govoniti, naime, i poučavati dolikuje učitelju, a učeniku se pristoji šutjeti i slušati« (6, 6). S njom je trebalo stvoriti ambijent za molitvu i razmatranje Božje riječi. Uvađanje klauzure nije bio samo bijeg od svijeta nego traženje nutarnjeg dobra u tišini i sabranosti.

Molitva, i to zajednička, ispunjala je dan benediktinaca, protkala cijeli rad i blagosivljala ga. Stoga je »ora et labora« postala simpatična deviza toga starog Reda. Molitva je bila točno određena, kako satovima i sadržajem tako i mjestom u pjevalištu crkve. Iz nje se razvila bogata katolička liturgija uljepšana skladnim psalmiranjem i gregorijanskim pjevanjem antifona i himana. Zajedničko sudjelovanje službenim molitvama stvaralo je duh zajedništva oko oltara i u službi Božjoj, dok se osobna molitva svodila na minimum.

»Zelus bonus«, koji Benedikt preporuča, dijelom je ljubav prema Bogu, ali i još više razni načini pomaganja subraći, poštivanje u kojem monasi moraju jedan drugoga pretjecati, podnositi slabosti tijela i značaja drugog »velikom strpljivošću«, natjecati se u uzajamnoj poslušnosti, iskazivati jedan drugome bratsku ljubav. Smatrati sebe beskorisnim a tek u zajednici jakim i snažnim, bio je cilj sigurnosti života

benediktinaca, jer »radionica (duhovnog života, op. p.) jest samostanska odvojenost i stalno življenje u zajednici« (6, 78). Sredstva su brojna i izvučena su iz Novog zavjeta (4. poglavlje).

Krist i riječ Božja središte je opatije. »Pravila« osiguravaju članu zajednice »conversatio« — razgovor s Bogom, ali i posluš opatu. Stoga se treba odreći egoizma, prigrliti zajednicu da bi se lakše ostvarila savršenost ljubavi, koja je Bog. Krist je u tome primjer. Bog govori monahu, ali i traži od njega odgovor koji daje preko svoga svakidašnjeg života u radu i molitvi. To je nutarnja dinamika Benediktova puta k Bogu.

II. Franjevačka duhovnost

1. Duhovna atmosfera u Franjino vrijeme

Pokret Asiškog siromaška nastao je u potpuno drukčijem svijetu nego što je bio Benediktov. Još od kraja 11. st. osjeća se ekonomsko jačanje Europe, oslobođene velikih invazija. Grad je postao ne samo ekonomsko središte regija nego prerasta u nosioca kulturnih, pa i vjerskih vrijednosti. Građanska klasa bacala je u pozadinu feudalno društvo i postajala nosilac života. Postignuvši na ekonomskom području vidne uspjehe, ona je posegnula i za mijenjanjem Weltanschauung-a. Mnogi su nalazili rješenje u dualističkim učenjima, što su se trgovinom širila s Istoka, ali su nicala iz opće težnje ljudi za jačom religioznošću. Te su težnje zahvatile ne samo siromašne slojeve, kako se prije mislilo, nego i bogate trgovce i obrtnike, pa i redovnike. To je prvenstveno obnova starih redova u duhu cistercita, Clynuua, Grandemonta Stjepana iz Mureta, ali i osnivanje novih redova, kao regularnih kanonika sv. Augustina ili konfederacija samostana premonstratinaca. Osim toga, nastaju pokreti oko ostvarivanja evanđeoskog siromaštva arnaldista (Arnald iz Brescie), katara (albigezi ili patari), humilijata koje je sinoda u Veroni (1184.) proglasila hereticima, ali im je papa Inocent III. g. 1201. potvrdio pravilo. Drugi su nastojali ojačati apostolski žar, kao valdezi ili »siromasi iz Liona«.

Na jačanje produbljivanja duhovnosti djelovale su kroz 12. st. dvije struje. Jedna se razvila iz »Pravila« sv. Benedikta i učenja sv. Anselma (»Cur Deus homo?«) te sv. Petra Damijanskog i njegova stava prema asketskom životu kao, i osobito, sv. Bernarda koji je monastičku benediktinsku duhovnost obukao u ljudski osjećaj preko svojih »Sermones«. Benediktinski mističari Joakim da Fiore, sv. Ildeganda i sv. Elizabeta iz Schönau utjecali su mnogo svojim viđenjima i proročanstvima na tadanju duhovnu atmosferu. Druga je bila škola viktorinaca s glavnim predstavnicima Hugom, Rikardom i Adamom iz opatije regularnih kanonika sv. Viktora. Oni su proučavali odnose između znanosti i duhov-

nog života, produbljivali teorije o simbolima i kontemplaciji. Prema njima, stvari su samo simboli skrivene stvarnosti. Da bi se shvatila skrivena stvarnost, ne pomaže silogizam i logika nego intuicija i kontemplacija, ali čistog srca. To se postizava samo upriličavanjem svog života poukama do kojih se dolazi razmatranjem.

Te su duhovne škole, a i vjerska strujanja, djelovale na kršćanski mentalitet vjernika kod kojih se osjećala težnja prema afektivnoj pobožnosti. Odatle je niklo štovanje otajstava Kristova čovještva, posebno Muke Gospodinove, ili pak Marijanske pobožnosti. Taj pokret prema humaniziranju vjerskih osjećaja stoji prije sv. Franje u zraku kod mističara i duhovnih učenja. Isto se osjeća i u liturgiji koja se razvija u svetu dramu i usredotočuje na zemaljski Kristov život. Povratak evanđeoskom siromaštvu prisutan je u svim sferama duhovnih kretanja 12. stoljeća, bilo kod pravovjernih bilo kod »zašlaca« (heretika). Mistički simbolizam, prisutan i kod običnog naroda, vidljiv je i na »bestijariju« romaničkih katedrala. To je bio znak približavanja čovjeka stvorenjima i prirodi, ali samo kao simbolima božanskih stvari. Osim toga, na vjernike su djelovala i mesijansko-apokaliptička proročanstva. Ona su navješćivala korjenitu obnovu kršćanskog svijeta, bilo u katolicizmu bilo u krivim naukama (dolazak Antikrista, utjelovljenje Duha Svetoga, treća epoha svijeta, itd.).

Sve je to djelovalo na stvaranje franjevačkog reda i na njegovu duhovnost.

Sv. Franjo je duboko upijao duh svoga vremena. Po prirodi veseļjak, sklon pjesništvu i glazbi bio je u mladosti zaneseni trubadur, ljubimac asiške mladeži. Pa i nakon »obraćenja« ostao je otvoren prema ljudima i širinom čista srca unio je sva stvorenja u svoj hvalospjev Bogu. Ta se širina ljubavi osjeća i u »Pravilu«. Franjo nije bio strogi rimski pravnički duh kao Benedikt i stoga nije ni želio napisati »Pravilo« nego samo upute i poticaje »malom bratu«. Njega ne zatvara u visoke opatijske zidine nego šalje među braću ljude. Duh građanske otvorenosti prožimat će djelovanje i život asiškog sina i njegovih sljedbenika, da bi produhovili ono što je bilo dobra u čovjeku i građaninu.

2. Karakteristike franjevačke duhovnosti

Franjino »Pravilo« je, zapravo, vršenje evanđelja, njegove širine i dubine, da bi se ostvarilo vječno spasenje. »Živjeti prema sv. evanđelju« — osnovni je zahtjev Sveca. U svim djelašcima sv. Franje riječ »evanđelje« ima istu snagu kao i »život« ili »pravilo«. Ono je predmet franjevačkih zavjeta i ono je za Franju korjenito suživljavanje s Kristom. Odatle će se razviti kristocentričnost franjevačke duhovnosti, iako joj je Bog polazište, jer »Krist je žarišna točka franjevačke duhovnosti«, pisao je kapitularcima papa Pavao VI. g. 1967. (23, 6). U Franjinim

djelima Krist je sve, jer sva dobra primaju se od Boga preko Njega i u Njemu Otac ostvaruje svoju puninu. Stoga je Krist nadnaravna hrana vjernika i sve je čak stvoreno da bi se u Kristu slavio Bog. Te duhovne zasade franjevački će duhovni pisci produbljivati i proširivati.

Na početku djelovanja Franje i drugova bilo je bratstvo s veoma jednostavnim ustrojstvom. Kako se, međutim, bratstvo brzo širilo, došlo je i pod utjecajem Crkve do potpunijeg ustrojstva. Prvotni uvjeti pristupanja bratstvu bili su proživljavanje evanđelja, iskreno ispovijedanje katoličke vjere, odricanje materijalnih dobara, nošenje jednostavnog odijela i boravak godinu dana u bratstvu. Povećanjem braće grade se mali stanovi. Braća su se dijelila na kontemplativce — »romiti« i aktivne propovjednike ili radnike koji bi se nakon vanjskog djelovanja vraćali u »loca«. Franjevačka »la vita pellegrinante« bio je novi stil redovništva, protivan cenobitskom. Iako u tome ima dodirnih točaka s nemirnim kretanjima vremena kad je Franjo živio, ipak je Utemeljitelj želio izbjegavanjem stalnih mjesta i prezirom zemaljskih dobara biti što slobodniji za službu propovjednika čudesa Božjih među ljudima. Povećanjem broja članova nastajale su službe starješinstva, od kardinala-protektora do gvardijana. Njihova vlast, međutim, razlikuje se od vlasti opata. Ona je pravno neodređena i više je pastoralna jer je starješina kod franjevac prvotno sluga sve braće, dok kod benediktinaca opat ima administrativnu i disciplinarnu vlast. Osim toga, kod franjevac starješinska služba nije doživotna nego je vremenski ograničena. Franjevac nije vezan uz određenu opatiju, on mijenja boravište, doduše, snagom posluha, ali je to davalo psihološku širinu braći. Načini života mogli su se izmijeniti na općem ili duhovskom kapitalu koji je ipak zadržao više duhovni a manje administrativni karakter.

U djelima sv. Franje nema strogoga kaznenog kodeksa. Jedina kazna, izopćenje iz Reda bludnika i heretika, izostavljena je u konačnom »Pravilu«. Ostale kazne su gotovo sve u okviru sakramenta pokore.

Najvažnije zanimanje braće bilo je propovijedanje. U početku to su bili poticaji riječju ili primjerom, a kasnije dolazi i do dogmatskih propovijedi za koje je trebalo polagati ispite i dobiti dozvolu od crkvenih vlasti.

Franjevačka duhovnost nije zatvorena samostanskim zidinama nego je dinamična, a kretanjem braće po svijetu dobivala je dimenzije Crkve. To izvire iz evanđeoskog poimanja »metanoje« — ne isključivo asketski elemenat nego uvjeti za što bolji kršćanski život. Živjeti u pokori poticaj je obraćenja srca Bogu.

Franjevačka »fraternitas« u 13. st. je novost i suprotstavlja se monastičkom pojmu »communitas«. Bratstvo se osnivalo na Božjem očinstvu. Ono surađuje u širenju Božjeg kraljevstva preko podložnosti starješinama, bratskim međusobnim odnosima, ali i preko otvorenosti svim ljudima.

Posebna je oznaka Reda »minoritas«. Ona se temeljila na Bibliji i Kristovu primjeru a ostvaruje se preko siromaštva koje se ne odnosi samo na vanjske stvari nego i na poniznost do siromaštva duhom pred Bogom i ljudima u potpunoj podložnosti volji Božjoj.

Franjin smisao poslušnosti razlikuje se od benediktinskoga. On je univerzalniji i zavisi od pojma bratstva. Poslušnost u djelašcima je Božja objava i inspirirana je Kristovim primjerom postavljanja svoje volje u volju Očevu. S njome se franjevac podlaže crkvenoj hijerarhiji, služi drugome i vodi razgovor sa starješinama. Odnos redovničkog života i djelovanja s crkvenim auktoritetom više je naglašen kod Franje nego kod Benedikta zbog hereza, a i duhovnih kretanja Franjina vremena. Katolicizam bio je važan i trebalo ga je staviti u okvire službenih crkvenih vlasti. Naprotiv, odnos starješine i podložnika mnogo je demokratskiji kod franjevac, što je utjecaj građanskog staleža.

Osnovni stav sv. Franje prema »Pravilu« je »čistoća srca« — protivno od egoizma prisutnog u društvu — da bi se franjevac otvonio Božjoj ljubavi. Iz nje niču molitva i liturgijski život. Molitva je podjednako usmjerena na liturgijsku i privatnu, obogaćena panaliturgijama. Franjevačke pobožnosti imale su izvor a i kasnije će se razvijati iz osnovnih pogleda sv. Franje prema Bogu, Kristu, Mariji, svecima. U njima će prevladati više srce nego razum i stoga će se one pod utjecajem franjevac raširiti kršćanskim svijetom.

U cijelom stvaranju franjevačkog bratstva, a time i duhovnoga puta novog Reda u visokom srednjem vijeku, osoba sv. Franje stoji u srži pokreta. Stoga i »itinerarium mentis ad Deum« franjevca ima početak i dobiva bitni sadržaj u duhovnom putu Utemeljitelja.

3. *Franjin odnos prema Bogu i prema stvorenjima*

Sv. Franju se često prikazuje kako se preko prirodni ljepota uzdiže pjesničkim pegazom k Bogu. To je jednostrano promatranje one naglašene estetske strane njegove psihe, pjesničke duše obuhvaćene tadanjom trubadurskom poezijom.

Međutim, njegovi prvi svjesni koraci prema Bogu, nakon ozdravljenja, nisu išli od ljepote prirode jer ga je ostavljala hladnim i neosjetljivim. Pun melankonije — pišu životopisci — težio je za mećim višim — za kim? — nije ni sam znao. To je bio početak metanoje.

Ne osjetivši radost u prirodi koja mu je zavodnički pružala svoje čari, Franjo je mislio da će u svečanostima i gozbama kao ljubimac asiške mladeži naći nutarnji mir... Sve je uvjete za to imao: mladost, šarm, lijepi glas, dobar odgoj, građansko bogatstvo... Pa ipak, novo razočaranje i nova melankonija.

Taj trubadur ljubavi pokušao je naći unutranji mir u viteštvu... ali je ubrzo uvidio kako to donosi nemir Cervantesova »Don Kihota«. Nešto je u njemu bilo jače što je morao otkriti. Stoga je napustio sve, prirodu i njezine čari, zlatnu mladež Asiza, tlapnje o ratnoj slavi, da bi u tami spilje — povlačenje u sebe — našao Sve. U spilji je promatrao propetog i siromašnog Krista, ali punog ljubavi. Savjetovao je u duhu vremena evanđelje, i ruka, vođena od Neizmjernog, otvarala je stranice s tekstovima o siromaštvu i apostolatu. Konačno je stigao do odricanja svega, te se svukao do gola pred ocem i asiškim biskupom.

Franjo je intuitivno osjetio kako posjedovanje Onoga koji je Sve traži odricanje svakog posjeda, traži od čovjeka ponizni i iskreni osjećaj da je ništa. Nije to bio protest protiv gramzljivosti građanske klase na početku akumulacije prvobitnog kapitala ili dosada od preobilja, niti ljubav siromaštva zbog siromaštva, ljubav poniženja zbog poniženja, nego ljubav prema Kristu, i to propetom, do koje se može doći samo nijekanjem sebe da bi se dobila Ljubav koja pruža Sve.

To Sve nije prvenstveno Krist, iako se s pravom ističe kristocentričnost Franjine pobožnosti, nego Bog. Na početku obraćenja, u kući messer Bernarda, ponavljao je cijele noći: »Bog moj i sve moje«. Neizmjerni stoji na vrhu vrijednosti i od Njega idu sve Franjine ljubavi.

Tog sveprisutnoga Boga u kojem — reče sv. Pavao — »živimo, mičemo se i jesmo« (Dj 17,28) Franjo je nalazio svugdje jer je kozmos za nj odraz Božje dobrote, ljepote i ljubavi. U Bogu je Asiški svetac našao Sve i Njega je želio približiti svim stvorovima. Prije njega psalmista je pozivao sva stvorenja da hvale Boga. Franjo se osjeća kao njihov svećenik te u ime nijeme prirode slavi Stvoritelja. To je za Franju uloga čovjekova na ovoj zemlji — vraćanje cijele prirode Bogu i hvale i ljubavi i sveopćem bratstvu.

Još za Franjina života bio je još uvijek prisutan strah od sudbonosne 1000. godine kad je tobože svijet morao propasti. I to je omogućivalo lakše širenje dualističkih hereza s prezirom materijalnog svijeta kao djela sotone. Franjo, naprotiv, otkrivao je vjernicima kako se prirode ne treba bojati jer je ona prijateljica Boga i čovjeka. Nebo s Gospodinom Suncem kao vrhovnim feudalcem, brat mjesec i sestre zvijezde, brat vjetar i zrak, korisna, skromna i dragocjena i čista voda, lijep i veseo i snažan i moćan oganj, majka zemlja hraniteljica svih s cvijećem i zaprljan čovjek — sve mora slaviti Boga. Za Franju vrh nije u vjetru, kao kod Tertulijana ili u vjerovanju priprostog puka. Nije zlo u vremenu koje su prvi njegovi drugovi, bos i goli, veselo prihvaćali. Nisu đavoli u ognju, iako je njegovu razornu moć osjetio i Franjo kad mu je liječnik zabio u bolesno oko usijan gvozden šiljak, jer oganj čisti i odbacuje sve što je nezdravo i suvišno. U toj simfoniji svijeta prisutan je čovjek, i to onaj koji prašta, jer bi to morala biti osnovna dužnost viteza Božjeg, službenika »mira i dobra« koji podnosi slabosti

i muke u miru jer za Vječnu Ljubav treba sve podnositi. I, konačno, u tu simfoniju ulazi i smrt kao sestra koja otvara vrata prve smrti — tjelesne, dok će podlaganje volji Božjoj otvoriti sretna druga vrata. Da bi se to postiglo, treba Bogu služiti »velikom poniznošću« jer je Gospodin »previsok«. To nije kobna gotička smrt sa zastrašujućom kosom, nego lijepa sestra koja skupa s cijelim svemirom i majkom zemljom pjeva svoju dionicu hvale Svemogućem... U tom Kantiku nema suvremene dosade, bespomoćnog zazivanja ljubavi, besciljnosti, pa ni alienacije, nego veseli poziv na uživanje Boga već na ovoj zemlji u sveopćoj simfoniji svijeta...

Taj velebni himan zapravo je duhovni put Serafskog Oca.

Taj put ide od negacije sebe k afirmaciji, od odricanja svega da bi se siromaštvom oslobodilo egoizma i time dozvolilo ulazak Boga koji obuhvaća cijelo stvorenje kao univerzalna prisutnost, neizmjeni ocean bića, dobrote i ljubavi. Svetac je od ljubavi-želje prešao na ljubav-dar s milosnim djelovanjem koje je u njemu našlo potpuno predanu dušu. Stoga je Franjo mogao suvremenima izgledati utjelovljenje dobrote, jednostavnosti, širine shvaćanja svakoga, neshvatljiva ljubav prema svakome, jer je on u himnu Svemogućem svako stvorenje osjećao kao dio sebe.

Na tom putu negacije ali i afirmacije sebe u Bogu Krist nije točka kretanja ni cilj, nego potreba u otkrivanju opće Ljubavi.

Krist je prisutan u sv. Damjanu, na dva komada drveta koja je spojio u obliku križa, u gubavcu kojeg je ogrlio kad je pobijedio samog sebe, u braći koju je ljubio, pa i u njihovim nedostacima, Krist je za njega siromaštvo, odricanje svega, ljubav prema braći ljudima i konačno »Pravilo života Male braće«.

Za Franju Krist je ljudska dimenzija Neizmjernoga — najljubljeniji »brat«. Kao i kod Duns Scota, Kristovo čovještvo je u samom Kristu, ali On kao Bog je u zajednici ljubavi s Ocem i Duhom Svetim. Krist kao čovjek naš je brat, kao Čovjek — Bog naš Spasitelj, posrednik, pomoćnik u uzdizanju čovjeka Bogu. Time je Svetac shvatio doslovno Kristovu riječ: »Ja sam put...« (Iv 14,6) koji nas vodi Ocu primjerom, riječima, spasiteljskom mukom i smrću, Sin Očev u kojem anticipiramo neizmjernu Ljubav. Stoga se Franjo želio u potpunosti poistovjetiti s Kristom.

Cilj i svršetak »itinerarija« je neizmjerna Ljubav — Bog jedan i Trojedini, a put je Krist. Tako je Franjo spojio kristocentričnost s teocentričnošću. Ta se dva pojma ne mogu odijeliti u »duhovnoj stazi« Asiškog Sveca. Njegova ljubav prema Kristu dovela ga je do Alverne...

Zaključak

Upravo to spajanje čovjštva i božanstva u skladnu pjesmu Tvorcu učinilo je sv. Franju nosiocem franjevačke avanture od koje i danas svijet očekuje preobražaj. Svojim »Pravilom« Asiški siromašak približio je čovjeku-vjerniku isti cilj koji je u kasnoj antici ostvarivao sv. Benedikt. Cilj je isti, izvori isti, ali put je drukčiji, bliži je čovjeku. Franjin put nije skriven otajstvenošću opatijskih zidina, čuvan, moglo bi se ustvrditi, samo za monahe, nije obavijen učenošću niti odijeljen društvenim ogradama, jer bosonogi franjevac pristupao je jednako feudalcu kao i članovima popolo grosso ili popolo minuto, i to jednostavnošću, shvaćanjem svakoga, i širinom. Stoga su nasljednici Franjini i izvršili presudni utjecaj sačuvavši južnu Francusku i Italiju katolicizmu. Isti cilj, isti put i isti načini su zahtjev i nama danas u ovom divnom, iako kritičnom vremenu.

L i t e r a t u r a

W. LAMPEN, *Utrum S. P. N. Franciscus cognoverit Regulam S. Benedicti*, Arch. franc. 17/1924, fasc. 3, 445—448;

R. ZEZZOS, *San Benedetto e la Regola francescana*, Frate Francesco 7/1929, 263—267;

G. SCHÜRER, *L'Eglise et la civilisation au moyen age*, Paris 1933;

R. FEI, *S. Benedetto — S. Domenico — S. Francesco*, Vita e pensiero 21/1935, vol. 26, n. s. fasc. 5, 333—341;

L. SALVATORELLI, *Movimento Francescano e Gioachimismo* (La storiografia francescana contemporanea), u *Relazioni del X Congresso internazionale di Scienze Storiche*, vol. III, Firenze 1955, 403—449;

H. GRUNDMANN, *Movimenti religiosi nel'medioevo*, Bologna 1974;

F. URIBE ESCOBAR, *Strutture e specificità secondo la regola di S. Francesco d'Assisi*, Roma 1979;

T. MATURA, *Il progetto evangelico di Francesco d'Assisi oggi*, Asiz 1979.